

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

بسمه تعالی

رؤسای محترم تشکل های اقتصادی وابسته

با سلام و احترام؛

عطف به مکاتبه شماره ۱۴۰۵/ص/۲۶۲ مورخ ۱۴۰۵/۰۶/۲۶ اتاق مشترک بازرگانی ایران و ترکیه، به پیوست گزارش تحلیل اقتصادی تجارت ایران و ترکیه با عنوان "تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی منطقه بر تجارت خارجی ترکیه و پیامدهای آن برای تجارت ایران و ترکیه" تقدیم حضور می شود. خواهشمند است دستور فرمائید تا اطلاع رسانی مقتضی به اعضای زیر مجموعه تشکل انجام پذیرد. مراتب جهت استحضار و بهره برداری ایفاد می شود.

پیشاپیش از همکاری حضرتعالی کمال تشکر را دارم.

غلامرضا ملکی

معاون مجلس، تشکلهای و امور اجتماعی اتاق تهران

رونوشت:

جناب آقای حسامالدین عباس حلاج معاون محترم امور بین الملل و توسعه تجارت جهت استحضار
جناب آقای مهرداد سعادت دهقان رئیس محترم هیأت مدیره اتاق مشترک بازرگانی ایران و ترکیه جهت استحضار

اتاق مشترک بازرگانی ایران و ترکیه

Iran - Turkey Joint Chamber of Commerce

گزارش تحلیلی اقتصادی

تجارت ایران و ترکیه

تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی منطقه بر تجارت خارجی ترکیه
و پیامدهای آن برای تجارت ایران و ترکیه

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش	تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی منطقه بر تجارت خارجی ترکیه و پیامدهای آن برای تجارت ایران و ترکیه
نوع سند	گزارش تحلیلی - اقتصادی
نهاد تهیه کننده	اتاق مشترک بازرگانی ایران و ترکیه
دامنه زمانی	داده‌های اصلی تجارت خارجی تا مرداد ۱۴۰۵ / اوت ۲۰۲۶؛ آخرین داده ماهانه تجارت خارجی منتشرشده توسط وزارت تجارت جمهوری ترکیه در تاریخ ۳ سپتامبر ۲۰۲۶
تمرکز جغرافیایی	ترکیه، ایران و بازارهای منطقه‌ای منتخب
مخاطب اصلی	نهادهای تجاری، سیاست‌گذاران و فعالان اقتصادی مرتبط با تجارت ایران و ترکیه

این گزارش با تأکید بر تفکیک داده‌های آماری، ارزیابی‌های رسمی و تحلیل نویسنده تدوین شده است. در مواردی که داده‌های رسمی از نظام‌ها یا دوره‌های متفاوت استفاده می‌کنند، مبنای آماری هر رقم در متن مشخص شده است.

فهرست مطالب

۳	خلاصه مدیریتی
۶	مقدمه
۷	بیان مسئله
۷	هدف، دامنه و رویکرد گزارش
۷	روش‌شناسی و منابع داده
۸	وضعیت تجارت خارجی ترکیه
۱۰	عوامل مؤثر بر افت صادرات
۱۰	افت صادرات به بازارهای منطقه‌ای
۱۲	جایگاه ایران در تجارت منطقه‌ای ترکیه
۱۲	بخش‌های آسیب‌پذیر و بخش‌های مقاوم‌تر
۱۳	اثرات انرژی و حمل‌ونقل
۱۳	چشم‌انداز تجارت ترکیه در سال ۲۰۲۶
۱۴	کانال‌های اصلی انتقال شوک‌های منطقه‌ای به تجارت ایران و ترکیه
۱۵	شوک انرژی؛ مهم‌تر از یک عامل مقطعی
۱۶	مرز ایران و ترکیه؛ نقطه حساس تاب‌آوری تجارت
۱۶	تأمین مالی، نرخ ارز و هزینه انجام معامله
۱۶	افت صادرات به ایران در بستر تجارت دوجانبه
۱۷	تغییر جغرافیای تقاضا و بازارهای جایگزین
۱۸	تاب‌آوری تجارت ترکیه؛ چرا نباید مارس را به کل سال تعمیم داد
۱۸	ملاحظات مرتبط با تجارت ایران و ترکیه
۲۰	ماتریس ریسک و فرصت
۲۰	سناریوهای پیش‌رو و اولویت‌های اجرایی
۲۱	توصیه‌های اجرایی
۲۲	جمع‌بندی
۲۲	محدودیت‌های گزارش
۲۳	یادداشت روش‌شناختی و کنترل آماری
۲۵	منابع و مراجع

خلاصه مدیریتی

تحولات ژئوپلیتیکی و افزایش نااطمینانی‌های منطقه‌ای در سال ۲۰۲۶ از مسیرهایی مانند افزایش هزینه‌های انرژی و مواد اولیه، افزایش ریسک و هزینه حمل‌ونقل و زنجیره تأمین، فشارهای مالی و بیمه‌ای و تغییر تقاضا در برخی بازارهای منطقه‌ای، محیط تجارت خارجی ترکیه را تحت تأثیر قرار داده است. با این حال، ارزیابی آثار این تحولات مستلزم تفکیک میان داده‌های آماری، ارزیابی‌های نهادهای رسمی و تحلیل این گزارش است؛ زیرا تغییرات تجارت در یک ماه مشخص می‌تواند همزمان تحت تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی، تقویمی، قیمتی، مالی، بخشی و تقاضایی قرار گیرد.

بر اساس داده‌های وزارت تجارت جمهوری ترکیه، صادرات این کشور در مارس ۲۰۲۶ با کاهش ۶,۴ درصدی نسبت به ماه مشابه سال قبل به ۲۱,۹۱۸ میلیارد دلار رسید، در حالی که واردات با افزایش ۸,۴ درصدی به ۳۳,۱۸۱ میلیارد دلار رسید. در نتیجه، حجم تجارت خارجی به ۵۵,۰۹۹ میلیارد دلار و کسری تجاری به ۱۱,۲۶۳ میلیارد دلار رسید. در سه‌ماهه نخست سال نیز صادرات با کاهش ۳,۱ درصدی به ۶۳,۲۷۹ میلیارد دلار و واردات با افزایش ۴,۷ درصدی به ۹۱,۹۵۷ میلیارد دلار رسید.

با وجود افت صادرات در مارس، داده‌های ماه‌های بعد نشان می‌دهد این کاهش به روندی پایدار برای کل سال تبدیل نشده است. صادرات ترکیه در ژوئن به ۲۴,۹۴۰ میلیارد دلار، در ژوئیه به ۲۵,۶۲۱ میلیارد دلار و در اوت به ۲۳,۴۶۷ میلیارد دلار رسید. صادرات اوت ۸,۱ درصد بیشتر از ماه مشابه سال قبل بود و صادرات تجمعی ژانویه تا اوت ۲۰۲۶ با افزایش ۴,۰ درصدی به ۱۸۵,۰۰۶ میلیارد دلار رسید. بنابراین، عملکرد ماه‌های بعد از مارس نشان می‌دهد که صادرات ترکیه توانسته است بخشی از فشارهای ایجادشده را جذب و از طریق بازارها و مسیرهای مختلف تعدیل کند.

در تفسیر افت مارس، توجه به تفاوت میان «ارزش» و «مقدار» تجارت اهمیت دارد. بر اساس داده‌های TÜİK، شاخص ارزش واحد صادرات در مارس ۲۰۲۶ نسبت به ماه مشابه سال قبل ۱۲,۳ درصد افزایش یافت، در حالی که شاخص مقدار صادرات ۱۶,۷ درصد کاهش داشت. از این رو، تغییرات ارزش دلاری صادرات را نمی‌توان بدون توجه به تغییرات قیمت و ترکیب کالاها تفسیر کرد.

در سطح منطقه‌ای، بر اساس داده‌های TIM، صادرات ترکیه به کشورهای خلیج فارس در مارس ۲۰۲۶ با ۳۷ درصد کاهش به ۱,۳۷۱ میلیارد دلار رسید. در همین ماه صادرات به ایران ۴۱ درصد، امارات متحده عربی ۴۸ درصد، عراق ۳۰ درصد و عربستان سعودی ۲۹ درصد کاهش یافت و در برخی دیگر از بازارهای منطقه‌ای نیز کاهش‌های شدیدتری ثبت شد. این تحولات نشان‌دهنده حساسیت بخشی از تجارت منطقه‌ای ترکیه به شرایط تقاضا، نااطمینانی و هزینه‌های حمل‌ونقل و زنجیره تأمین است؛ با این حال، از این داده‌ها نمی‌توان یک رابطه علی منفرد برای همه بازارها استخراج کرد.

برای ایران، کاهش ۴۱ درصدی صادرات ترکیه به کشور در مارس یک شوک ماهانه قابل توجه است، اما نباید با اندازه ساختاری تجارت دوجانبه یا روند سالانه آن یکسان تلقی شود. بر اساس داده‌های وزارت امور خارجه ترکیه مبتنی بر آمار TÜİK، حجم تجارت کالایی ایران و ترکیه در سال ۲۰۲۵ حدود ۵,۵ میلیارد دلار بوده است؛ شامل ۳,۰ میلیارد دلار صادرات ترکیه به ایران و ۲,۵ میلیارد دلار واردات ترکیه از ایران. بنابراین، تحلیل پیامدهای کاهش ماهانه صادرات به ایران باید در چارچوب اندازه و ساختار تجارت دوجانبه انجام شود.

مهم‌ترین کانال‌های انتقال ریسک‌های منطقه‌ای به تجارت ایران و ترکیه شامل انرژی و مواد اولیه، حمل‌ونقل و لجستیک، بیمه، تأمین مالی و پرداخت، زنجیره تأمین و تغییر تقاضا و بازارهای مقصد است. افزایش هزینه انرژی و مواد اولیه می‌تواند هزینه تولید و حمل را افزایش دهد؛ افزایش زمان و عدم قطعیت حمل می‌تواند قابلیت پیش‌بینی تحویل را کاهش دهد؛ و افزایش هزینه تأمین مالی و ریسک پرداخت می‌تواند اجرای معاملات، به‌ویژه معاملات با حاشیه سود پایین، را دشوارتر کند.

در روابط ایران و ترکیه، مرز زمینی مشترک و مسیرهای حمل‌ونقل اهمیت ویژه‌ای دارند. وزارت تجارت ترکیه در مارس ۲۰۲۶ اعلام کرد که عبور بار تجاری از گذرگاه‌های Gürbulak، Kapıköy و Esendere به‌صورت کنترل‌شده ادامه داشته است و در بازدید آوریل ۲۰۲۶ از Kapıköy نیز ادامه فعالیت حمل‌ونقل جاده‌ای و ریلی گزارش شد. بنابراین، در ارزیابی تاب‌آوری تجارت، صرفاً وضعیت باز یا بسته بودن مرز کافی نیست و شاخص‌هایی مانند زمان توقف، ظرفیت عبور، هزینه حمل و بیمه و قابلیت پیش‌بینی زمان تحویل نیز باید مورد توجه قرار گیرند.

فشارهای هزینه‌ای نیز پیش از تحولات منطقه‌ای وجود داشته‌اند. در نظرسنجی سه‌ماهه نخست ۲۰۲۶ وزارت تجارت ترکیه، هزینه بالای تأمین مالی با ۸۳,۹ درصد مهم‌ترین مشکل اعلام‌شده از سوی صادرکنندگان بود و پس از آن اثر منفی نرخ ارز با ۷۸,۲ درصد، هزینه بالای لجستیک با ۷۶,۵ درصد، قیمت بالای مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای با ۷۲,۳ درصد و هزینه بالای انرژی با ۷۱,۷ درصد قرار داشت. بنابراین، تحولات منطقه‌ای در محیطی بر تجارت ترکیه اثر گذاشته‌اند که بنگاه‌های صادرکننده پیش از آن نیز با محدودیت‌های هزینه‌ای و مالی مواجه بوده‌اند.

در تحلیل منتشرشده توسط کارشناسان بانک مرکزی جمهوری ترکیه، میانگین قیمت نفت برنت در سه‌ماهه دوم ۲۰۲۶ نسبت به سال قبل ۵۵,۲ درصد و قیمت گاز طبیعی ۲۸,۲ درصد افزایش یافته است. با وجود این افزایش، صادرات ترکیه در سه‌ماهه دوم عملکرد قدرتمندی داشت و تراز تجارت خارجی بهبود یافت. بنابراین، شوک انرژی را باید به‌عنوان عامل افزایش‌دهنده هزینه و ریسک در نظر گرفت، نه عاملی که به‌تنهایی مسیر تجارت خارجی ترکیه را تعیین می‌کند.

برای تجارت ایران و ترکیه، تداوم نااطمینانی منطقه‌ای می‌تواند هزینه حمل‌ونقل، زمان و قابلیت پیش‌بینی تحویل، شرایط پرداخت، وضعیت گذرگاه‌های مرزی و ترکیب تقاضای بازار را تحت تأثیر قرار دهد. در مقابل،

نزدیکی جغرافیایی و وجود مرز زمینی مشترک می‌تواند در شرایط افزایش هزینه یا اختلال در مسیرهای دورتر، برای برخی جریان‌های تجاری مزیت نسبی ایجاد کند. تحقق این ظرفیت، با این حال، به پایداری عملیات مرزی، قابلیت پیش‌بینی حمل، دسترسی به بیمه و سازوکارهای قابل اتکای پرداخت وابسته است.

جمع‌بندی گزارش آن است که افت صادرات ترکیه در مارس ۲۰۲۶ را باید یک شوک کوتاه‌مدت و چندعاملی دانست، نه نشانه‌ای قطعی از روند صادرات در کل سال و نه نتیجه‌ای که بتوان آن را صرفاً به تحولات ژئوپلیتیکی نسبت داد. در عین حال، تحولات منطقه‌ای از طریق انرژی، لجستیک، بیمه، تأمین مالی، زنجیره تأمین و تغییر تقاضا می‌توانند هزینه و ریسک تجارت را افزایش داده و بر روابط تجاری ایران و ترکیه اثرگذار باشند.

از منظر سیاستی و مدیریتی، صرفاً رصد ارزش صادرات و واردات کافی نیست. پیشنهاد اصلی گزارش، ایجاد یک نظام پایش منظم تجارت ایران و ترکیه است که در کنار ارزش مبادلات، شاخص‌هایی مانند زمان عبور از مرز، هزینه حمل و بیمه، زمان تسویه، ظرفیت گذرگاه‌ها، مسیرهای جایگزین و تغییر ترکیب کالاهای مبادله‌ای را نیز دنبال کند. تنوع‌بخشی به مسیرهای حمل، تأمین‌کنندگان و بازارهای مقصد نیز می‌تواند آسیب‌پذیری عملیاتی بنگاه‌ها را کاهش دهد.

در نهایت، گزارش سه سناریوی کلی «کاهش تنش»، «تداوم نااطمینانی» و «تشدید اختلالات» را به‌عنوان چارچوبی برای رصد ریسک و تصمیم‌گیری، و نه پیش‌بینی قطعی، در نظر می‌گیرد. بر این اساس، اولویت اصلی برای فعالان اقتصادی و نهادهای مرتبط، گذار از پایش صرف ارزش تجارت به پایش همزمان «هزینه، زمان و قابلیت پیش‌بینی تجارت» است؛ رویکردی که می‌تواند به تفکیک شوک‌های کوتاه‌مدت از روندهای ساختاری و شناسایی دقیق‌تر ریسک‌ها و فرصت‌های تجارت ایران و ترکیه کمک کند.

جدول ۱ - شاخص‌های کلیدی گزارش

منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه؛ مجمع صادرکنندگان ترکیه (TİM)

مقدار	شاخص
۴,۰٪	رشد صادرات تجمعی ژانویه تا اوت ۲۰۲۶
۴۱٪	کاهش صادرات ترکیه به ایران در مارس ۲۰۲۶
۸,۴٪	افزایش واردات ترکیه در مارس ۲۰۲۶
۶,۴٪	کاهش صادرات ترکیه در مارس ۲۰۲۶

مقدمه

تجارت خارجی ترکیه در سال ۲۰۲۶ در شرایطی قرار گرفته است که تحولات ژئوپلیتیکی منطقه، نوسان قیمت انرژی، افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل و بیمه، اختلال‌های احتمالی در زنجیره تأمین و تغییر رفتار تقاضا در بازارهای منطقه‌ای هم‌زمان بر محیط کسب‌وکار اثر گذاشته‌اند. برای اقتصاد ترکیه که بخش مهمی از فعالیت تولیدی آن به تجارت خارجی، واردات نهاده‌ها و دسترسی به بازارهای متعدد وابسته است، اهمیت این تحولات فقط به یک ماه یا یک بازار محدود نمی‌شود؛ بلکه به ظرفیت بنگاه‌ها برای حفظ رقابت‌پذیری، مدیریت هزینه و جابه‌جایی سریع میان بازارها نیز مربوط است.

در این میان، ایران به دلیل همسایگی زمینی با ترکیه، نقش مسیر ارتباطی، ظرفیت تجارت مرزی و وجود روابط تجاری مکمل، در میان بازارهایی قرار می‌گیرد که آثار تغییر هزینه و ریسک تجارت ترکیه می‌تواند بر آن منعکس شود. از سوی دیگر، همین نزدیکی جغرافیایی می‌تواند در شرایطی که برخی مسیرهای دورتر با اختلال یا افزایش هزینه مواجه‌اند، به یک مزیت نسبی تبدیل شود؛ مشروط بر آنکه عملکرد گذرگاه‌های مرزی، حمل‌ونقل، بیمه، پرداخت و زمان تحویل قابل پیش‌بینی باقی بماند.

این گزارش با رویکردی اقتصادی و داده‌محور، ابتدا وضعیت تجارت خارجی ترکیه را بررسی می‌کند، سپس کانال‌های اصلی انتقال شوک را توضیح می‌دهد و در ادامه پیامدهای احتمالی آن را برای روابط تجاری ایران و ترکیه، بخش‌های آسیب‌پذیر، فرصت‌های قابل استفاده و سناریوهای پیش‌رو ارزیابی می‌کند.

بیان مسئله

مسئله اصلی این گزارش آن است که تحولات ژئوپلیتیکی منطقه چگونه از مسیرهایی مانند انرژی، حمل‌ونقل، زنجیره تأمین، تأمین مالی، بیمه و تغییر تقاضای بازارها بر تجارت خارجی ترکیه اثر می‌گذارد و این تغییرات چه پیامدهایی برای تجارت ایران و ترکیه ایجاد می‌کند. در این چارچوب، هدف گزارش نه ارائه یک روایت سیاسی از تحولات منطقه، بلکه تبدیل آثار اقتصادی و تجاری این تحولات به شاخص‌ها، کانال‌های اثرگذاری، ریسک‌ها و گزینه‌های اجرایی قابل پایش است.

به همین دلیل، میان «هم‌زمانی» یک تحول ژئوپلیتیکی با تغییرات تجارت و «رابطه علی قطعی» میان آنها تمایز گذاشته شده است. افت صادرات یک ماه مشخص می‌تواند حاصل ترکیبی از عوامل مرتبط با تحولات منطقه‌ای، تقویمی، قیمتی، بخشی و تقاضایی باشد و نباید بدون کنترل آماری به یک علت واحد نسبت داده شود.

هدف، دامنه و رویکرد گزارش

هدف این گزارش، بررسی اثر تحولات ژئوپلیتیکی و نااطمینانی‌های منطقه‌ای بر تجارت خارجی ترکیه و تحلیل پیامدهای احتمالی آن برای روابط تجاری ایران و ترکیه است. دامنه زمانی اصلی گزارش بر داده‌ها و تحولات سال ۲۰۲۶ متمرکز است و در موارد لازم، مقایسه با دوره مشابه سال قبل انجام می‌شود. رویکرد گزارش داده‌محور و تحلیلی است؛ به این معنا که آمار رسمی، مواضع نهادهای معتبر و تحلیل نویسنده از یکدیگر تفکیک شده‌اند.

روش‌شناسی و منابع داده

داده‌های اصلی گزارش از اطلاعاتی‌ها و جداول رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه، مؤسسه آمار ترکیه (TÜİK)، بانک مرکزی جمهوری ترکیه (TCMB)، اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)، وزارت امور خارجه جمهوری ترکیه و نهادهای رسمی اقتصادی ترکیه گردآوری شده‌اند. برای تفسیر وضعیت تجارت ایران و ترکیه نیز از پروفایل رسمی روابط اقتصادی و تجاری دو کشور استفاده شده است.

برای کنترل سازگاری آماری، داده‌های وزارت تجارت و TÜİK در مواردی که نظام آماری یا زمان انتشار آنها متفاوت است، یکسان فرض نشده‌اند. مبنای اصلی ارقام ماهانه این گزارش، اطلاعاتی‌های رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه است؛ در مقابل، آمار TÜİK برای کنترل متقاطع و شاخص‌های تفصیلی استفاده شده است.

برای نمونه، TÜİK برای مارس ۲۰۲۶ صادرات را ۲۱,۸۹۹ میلیارد دلار و واردات را ۳۳,۱۲۰ میلیارد دلار گزارش کرده، در حالی که وزارت تجارت به ترتیب ۲۱,۹۱۸ و ۳۳,۱۸۱ میلیارد دلار اعلام کرده است. این تفاوت جزئی به تفاوت نظام آماری، زمان انتشار و/یا بازبینی داده‌ها مربوط می‌شود و به عنوان اختلاف آماری میان دو منبع رسمی ثبت شده است.

در تحلیل، سه سطح از اطلاعات از یکدیگر تفکیک شده‌اند: «داده آماری رسمی»، «اظهار یا ارزیابی رسمی نهاده‌ها» و «تحلیل نویسنده». هر جا نتیجه‌گیری فراتر از یک عدد آماری است، با زبان تحلیلی و احتمالی بیان شده و از ارائه رابطه علی قطعی بدون شواهد کافی پرهیز شده است.

وضعیت تجارت خارجی ترکیه

طبق داده‌های رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه، صادرات این کشور در مارس ۲۰۲۶ به ۲۱.۹۱۸ میلیارد دلار رسید که نسبت به مارس ۲۰۲۵، ۶.۴ درصد کاهش نشان می‌دهد. در مقابل، واردات ترکیه با رشد ۸.۴ درصدی به ۳۳.۱۸۱ میلیارد دلار رسید. حجم تجارت خارجی نیز با ۲ درصد افزایش، ۵۵.۰۹۹ میلیارد دلار ثبت شد.

بر پایه همان داده‌های رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه، کسری تجاری ترکیه در مارس ۲۰۲۶ به ۱۱.۲۶۳ میلیارد دلار رسید؛ یعنی نسبت به ماه مشابه سال گذشته حدود ۵۶.۶ درصد افزایش یافت. بر این اساس، نسبت پوشش واردات از محل صادرات نیز کاهش پیدا کرد. این روند بیانگر آن است که در ماه مورد بررسی، رشد واردات با عملکرد صادرات همراه نبوده و فشار بیشتری بر تراز تجاری ترکیه وارد کرده است.

بر اساس آمار رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه، در سه ماهه نخست ۲۰۲۶ نیز صادرات ترکیه با ۳.۱ درصد کاهش به ۶۳.۲۷۹ میلیارد دلار رسید. واردات در همین دوره با ۴.۷ درصد افزایش، ۹۱.۹۵۷ میلیارد دلار ثبت شد و حجم تجارت خارجی به ۱۵۵.۲۳۶ میلیارد دلار رسید.

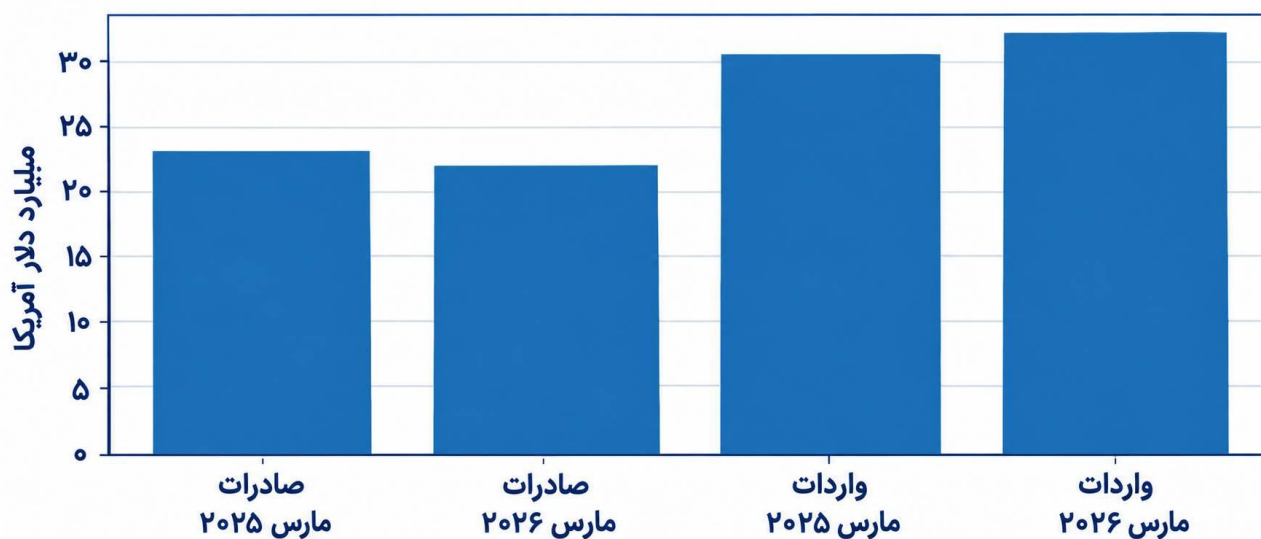
یک نکته تحلیلی مهم در تفسیر افت مارس ۲۰۲۶، تفکیک «ارزش» از «حجم» تجارت است. طبق داده‌های TÜİK، شاخص ارزش واحد صادرات در مارس ۲۰۲۶ نسبت به ماه مشابه سال قبل ۱۲,۳ درصد افزایش یافت، در حالی که شاخص مقدار صادرات ۱۶,۷ درصد کاهش داشت. این ترکیب نشان می‌دهد که بخشی از فشار مشاهده‌شده در ارزش صادرات با تغییرات قیمت‌ها و ترکیب کالاها هم‌زمان بوده و برای ارزیابی واقعی عملکرد صادرات، صرفاً مشاهده ارزش دلاری کافی نیست.

جدول ۲ - مقایسه شاخص‌های اصلی تجارت خارجی ترکیه در مارس ۲۰۲۵ و مارس ۲۰۲۶

تغییر	مارس ۲۰۲۶	مارس ۲۰۲۵	شاخص
۶.۴٪ کاهش	۲۱.۹۱۸ میلیارد دلار	۲۳.۴۰۶ میلیارد دلار	صادرات
۸.۴٪ افزایش	۳۳.۱۸۱ میلیارد دلار	۳۰.۶۰۰ میلیارد دلار	واردات
۲.۰٪ افزایش	۵۵.۰۹۹ میلیارد دلار	۵۴.۰۰۶ میلیارد دلار	حجم تجارت خارجی
۵۶.۶٪ افزایش	۱۱.۲۶۳ میلیارد دلار	۷.۱۹۴ میلیارد دلار	کسری تجاری

منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه، داده‌های تجارت خارجی مارس ۲۰۲۶.

میزان تجارت خارجی ترکیه - مقایسه مارس ۲۰۲۵ و مارس ۲۰۲۶

نمودار ۱ - مقایسه صادرات و واردات ترکیه در مارس ۲۰۲۵ و مارس ۲۰۲۶ | منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه.

عوامل مؤثر بر افت صادرات

کاهش صادرات ترکیه در مارس ۲۰۲۶ حاصل مجموعه‌ای از عوامل همزمان بوده است و نمی‌توان آن را به یک متغیر واحد نسبت داد.

تحولات ژئوپلیتیکی و تشدید ریسک‌های منطقه‌ای بر تجارت خارجی ترکیه از چند مسیر اثر می‌گذارند: افزایش هزینه انرژی، حمل‌ونقل، بیمه بار و خدمات لجستیکی؛ افزایش ریسک تأخیر یا اختلال در تحویل کالا؛ احتیاط بیشتر خریداران، بانک‌ها و شرکت‌های حمل‌ونقل در انعقاد یا اجرای قراردادهای تغییر در الگوی تقاضای وارداتی و افزایش نااطمینانی در بازارهای منطقه‌ای؛ و دشواری در برنامه‌ریزی تولید و صادرات به دلیل نوسان قیمت مواد اولیه و هزینه‌های عملیاتی.

وزارت تجارت ترکیه در توضیح عملکرد صادرات مارس، تحولات منطقه‌ای، تعطیلات طولانی و اثر تقویمی را از عوامل منفی بر صادرات دانسته و همچنین کاهش حدود ۳۵۰ میلیون دلاری صادرات مصنوعات طلا را از عوامل اثرگذار بر عملکرد صادراتی ماه مارس اعلام کرده است. از این رو، کاهش صادرات ترکیه باید در چارچوبی چندعاملی ارزیابی شود و به یک عامل منفرد نسبت داده نشود.

اتحادیه صادرکنندگان ترکیه اعلام کرده است که افزایش قیمت نفت و مواد اولیه پس از تشدید نااطمینانی منطقه‌ای، فشار هزینه‌ای بر صادرکنندگان را افزایش داده است. افزایش هزینه انرژی، مواد اولیه و دشواری دسترسی به تأمین مالی، در شرایطی رخ داده که درآمد فروش صادرکنندگان با همان سرعت رشد نکرده است. این مسئله توان ارائه قیمت رقابتی را در بازارهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای محدود می‌کند.

افت صادرات به بازارهای منطقه‌ای

طبق داده‌های منتشرشده از سوی اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)، صادرات این کشور به کشورهای خلیج فارس در مارس ۲۰۲۶ با ۳۷ درصد کاهش به ۱.۳۷۱ میلیارد دلار رسید. این کاهش، نسبت به دوره مشابه سال قبل، به معنای افت حدود ۸۱۵ میلیون دلاری صادرات ماهانه ترکیه به کشورهای مورد اشاره است.

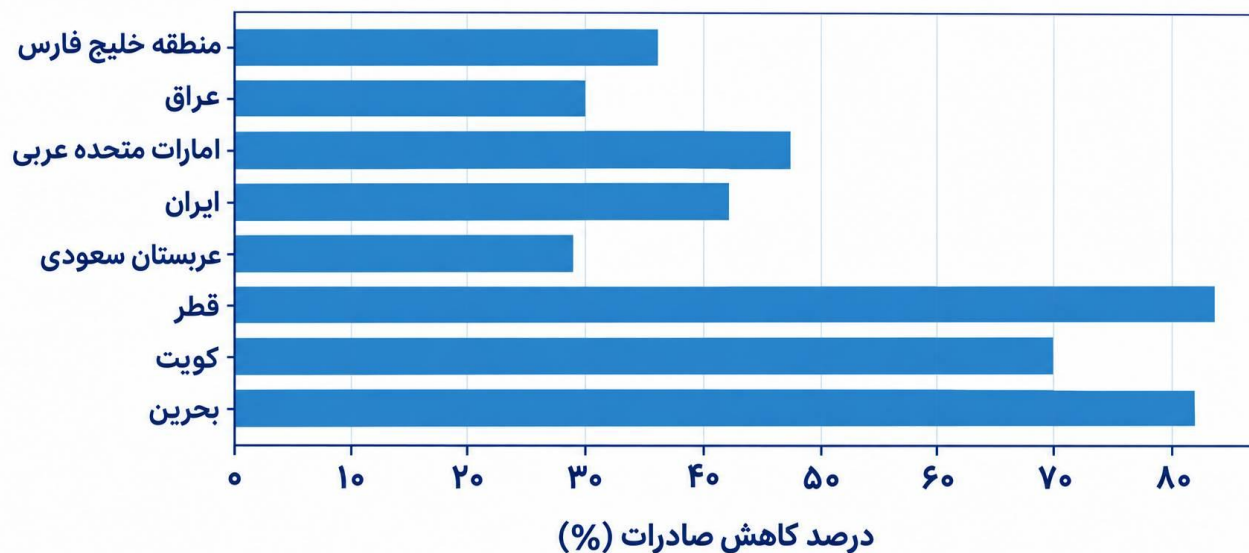
شدت کاهش صادرات به بازارهای منطقه‌ای، نشان‌دهنده حساسیت بالای تجارت ترکیه با این کشورها نسبت به نااطمینانی‌های سیاسی، تغییر هزینه حمل‌ونقل، اختلال در زنجیره تأمین و نوسان تقاضای ناشی از تحولات انرژی است. در عین حال، داده‌های موجود نشان می‌دهد عمان تنها کشور منطقه‌ای بوده که صادرات ترکیه به آن در ماه مذکور کاهش نیافته است.

جدول ۳ - صادرات ترکیه به بازارهای منتخب منطقه در مارس ۲۰۲۶

کشور یا منطقه	تغییر صادرات ترکیه در مارس ۲۰۲۶
کشورهای خلیج فارس	۳۷٪ کاهش
عراق	۳۰٪ کاهش
امارات متحده عربی	۴۸٪ کاهش
ایران	۴۱٪ کاهش
عربستان سعودی	۲۹٪ کاهش
قطر	۸۳٪ کاهش
کویت	۷۰٪ کاهش
بحرین	نزدیک به ۸۱٪ کاهش

منبع (TİM) Türkiye İhracatçılar Meclisi. داده‌های صادرات مارس ۲۰۲۶.

کاهش صادرات ترکیه به بازارهای منطقه‌ای منتخب - مارس ۲۰۲۶

نمودار ۲ - کاهش صادرات ترکیه به بازارهای منتخب منطقه در مارس ۲۰۲۶ | منبع: اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)

جایگاه ایران در تجارت منطقه‌ای ترکیه

بر اساس آمار منتشرشده از سوی اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)، کاهش ۴۱ درصدی صادرات ترکیه به ایران در مارس ۲۰۲۶ یکی از نکات قابل توجه در ارزیابی روابط تجاری منطقه‌ای ترکیه است.

با این حال، درصد کاهش به‌تنهایی برای قضاوت درباره وضعیت تجارت دوجانبه کافی نیست. ارزیابی دقیق‌تر نیازمند دسترسی به داده‌های تفصیلی گمرکی در خصوص ارزش و وزن کالاها، ترکیب بخش‌های صادراتی، تغییر قیمت‌ها، مسیر حمل، زمان توقف در مرز و وضعیت پرداخت‌های تجاری است.

تجارت ایران و ترکیه، به‌دلیل مرز زمینی مشترک، پیوندهای گسترده حمل‌ونقلی، ظرفیت بالای تجارت مرزی و وجود زنجیره‌های تأمین مکمل، نسبت به تحولات منطقه‌ای حساسیت بالایی دارد. در چنین وضعیتی، هرگونه اختلال در تردد کامیون‌ها، افزایش هزینه بیمه، تغییر مقررات گمرکی، دشواری در نقل‌وانتقال پول یا کاهش قدرت خرید می‌تواند به‌سرعت بر حجم مبادلات اثر بگذارد.

از سوی دیگر، نزدیکی جغرافیایی دو کشور می‌تواند در شرایط اختلال در مسیرهای دورتر، مزیتی نسبی ایجاد کند؛ به‌ویژه برای کالاهایی که حساس به زمان تحویل هستند یا در زمره کالاهای ضروری، واسطه‌ای و مورد نیاز تولید قرار می‌گیرند. این گزاره یک استنباط تحلیلی است و برای تأیید آن در سطح بخشی، به داده‌های تفصیلی تجارت دوجانبه نیاز است.

بخش‌های آسیب‌پذیر و بخش‌های مقاوم‌تر

بر پایه ارزیابی منتشرشده از سوی اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)، تحولات منطقه‌ای در مارس ۲۰۲۶ بیش از همه بر صادرات ترکیه در بخش‌های جواهرات، غلات و محصولات غذایی، خودرو، محصولات شیمیایی و مبلمان اثر گذاشته است.

این موضوع از دو منظر قابل توجه است. نخست، بخش‌های یادشده سهم بالایی در صادرات ترکیه به بازارهای منطقه دارند. دوم، برخی از این صنایع، مانند خودرو، مبلمان، کالاهای مصرفی بادوام و جواهرات، نسبت به کاهش قدرت خرید و افزایش نااطمینانی تقاضای بیشتری نشان می‌دهند.

از منظر نظری و با توجه به ماهیت تقاضا، کالاهای ضروری، محصولات غذایی پایه، دارو، تجهیزات پزشکی، مواد اولیه، محصولات پتروشیمی، مواد شیمیایی، نهاده‌های کشاورزی و قطعات یدکی می‌توانند از تقاضای نسبتاً ثابت‌تری برخوردار باشند. البته این به معنای مصونیت کامل این گروه‌ها نیست؛ زیرا هزینه حمل‌ونقل، بیمه، تأمین مالی و اختلال در مسیرهای تجاری همچنان می‌تواند بر قیمت و دسترسی آن‌ها اثر بگذارد. برای اثبات تاب‌آوری این گروه‌ها در تجارت ایران و ترکیه، داده‌های بخشی و ماهانه تفصیلی لازم است.

طبق داده‌های بخشی منتشرشده از سوی اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TIM)، در مارس 2026، از میان 26 بخش صادراتی ترکیه، صادرات 18 بخش کاهش یافت. در همان ماه، صنعت خودرو با 3.3 میلیارد دلار، مواد شیمیایی با 3 میلیارد دلار، فولاد با 1.6 میلیارد دلار، برق و الکترونیک با 1.5 میلیارد دلار و پوشاک آماده با 1.2 میلیارد دلار در شمار بزرگ‌ترین بخش‌های صادراتی ترکیه قرار داشتند.

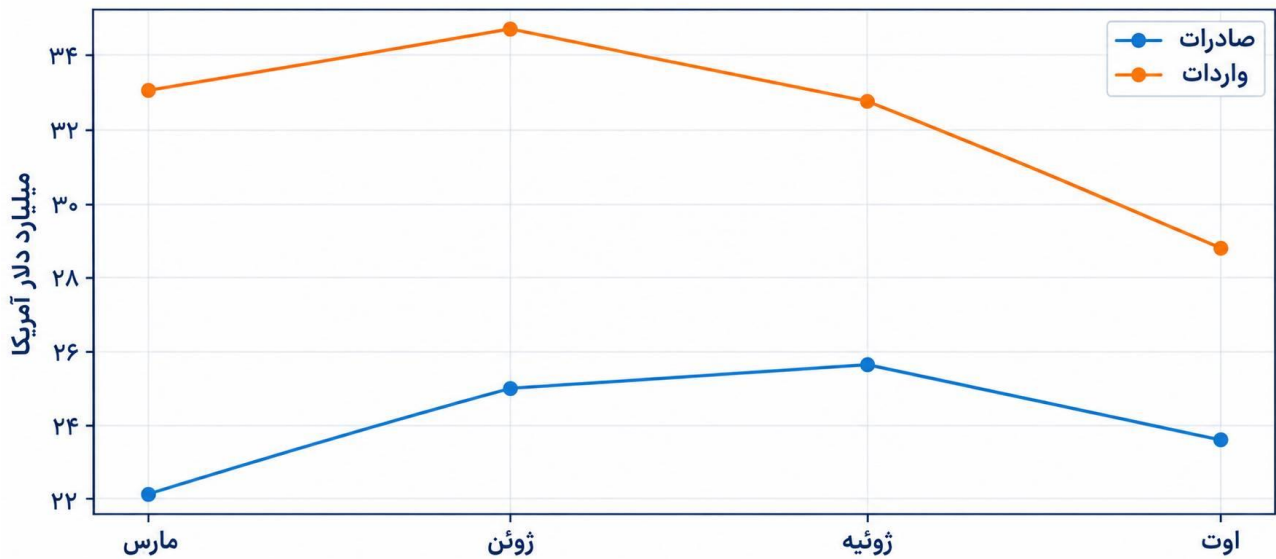
اثرات انرژی و حمل‌ونقل

تحولات انرژی یکی از مهم‌ترین کانال‌های انتقال شوک‌های منطقه‌ای به تجارت خارجی ترکیه است. وزارت تجارت ترکیه در اظهارات مربوط به عملکرد مارس ۲۰۲۶ بر اهمیت تنگه هرمز و اثر اختلال و نااطمینانی در این مسیر بر انرژی و محصولات پتروشیمی تأکید کرده است. بنابراین، این مسیر را باید به‌عنوان یکی از کانال‌های انتقال شوک هزینه‌ای به تجارت در نظر گرفت، نه به‌عنوان یک علت منفرد برای تغییرات صادرات. افزایش قیمت انرژی، علاوه بر اثر مستقیم بر واردات سوخت و مواد اولیه، از طریق افزایش هزینه حمل‌جاده‌ای، دریایی و هوایی، رشد هزینه تولید، افزایش حق بیمه بار و بالا رفتن هزینه تأمین مالی، بر صادرات نیز اثر می‌گذارد. برای تجارت ایران و ترکیه، این موضوع به‌ویژه در بخش حمل‌ونقل جاده‌ای اهمیت دارد. افزایش هزینه سوخت و حمل، زمان توقف کامیون‌ها، محدودیت‌های مرزی یا دشواری دسترسی به خدمات بیمه‌ای می‌تواند به افزایش قیمت تمام‌شده کالا و کاهش جذابیت تجارت در بازار مقصد منجر شود.

چشم‌انداز تجارت ترکیه در سال ۲۰۲۶

بر اساس داده‌های رسمی جدیدتر وزارت تجارت جمهوری ترکیه، از جمله داده‌های ژوئن، ژوئیه و اوت ۲۰۲۶، افت مارس ۲۰۲۶ نباید به‌عنوان یک روند خطی و پایدار برای کل سال تلقی شود. از سوی دیگر، طبق نظرسنجی رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه که در ۹ ژوئیه ۲۰۲۶ منتشر شد، شاخص انتظارات صادرات برای سه‌ماهه سوم ۲۰۲۶ برابر با ۱۰۱،۵ و شاخص انتظارات واردات برابر با ۱۰۲،۷ ثبت شده است.

ارزش تجارت ترکیه — ماه‌های منتخب سال ۲۰۲۶

نمودار ۳ - مقایسه مقادیر صادرات و واردات ترکیه در ماه‌های منتخب ۲۰۲۶ | منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه.

کانال‌های اصلی انتقال شوک‌های منطقه‌ای به تجارت ایران و ترکیه

بررسی داده‌های رسمی ترکیه نشان می‌دهد که اثر تحولات منطقه‌ای بر تجارت خارجی را نمی‌توان فقط از مسیر افت تقاضا در بازارهای منطقه‌ای توضیح داد. شوک انرژی، هزینه‌های حمل‌ونقل و لجستیک، تأمین مالی، زنجیره تأمین و ریسک اجرای قراردادهای به‌صورت هم‌زمان بر هزینه و قابلیت انجام معامله اثر می‌گذارند. اهمیت این کانال‌ها برای روابط ایران و ترکیه بیشتر است، زیرا تجارت دو کشور به حمل‌ونقل زمینی، گذرگاه‌های مرزی و جریان مستمر کالاهای واسطه‌ای و نهایی وابستگی بالایی دارد.

جدول ۴ - کانال‌های اصلی انتقال شوک و اهمیت آنها برای ایران و ترکیه

اهمیت برای ایران و ترکیه	پیامد محتمل برای تجارت ترکیه	کانال اثرگذاری
اثر مستقیم بر کرایه حمل، کالاهای انرژی‌بر و محصولات پتروشیمی و شیمیایی	افزایش هزینه تولید، حمل و واردات نهاده‌ها؛ فشار بر قیمت تمام‌شده	انرژی و مواد اولیه
اهمیت ویژه برای حمل جاده‌ای و عملکرد گذرگاه‌های گوربولاک، کاپیکوی و اسنדרه	افزایش زمان و هزینه تحویل و ریسک اختلال در زنجیره تأمین	لجستیک و مرز
حساسیت بالاتر معاملات ایران و ترکیه به زمان تسویه، هزینه تأمین مالی و ریسک طرف معامله	افزایش هزینه سرمایه، احتیاط بیشتر در اعتباردهی و دشوارتر شدن اجرای برخی معاملات	تأمین مالی و پرداخت
امکان کاهش برخی صادرات در کنار فرصت برای کالاهای ضروری و بازارهای نزدیک‌تر	کاهش تقاضا در برخی بازارهای منطقه‌ای و افزایش رقابت برای بازارهای جایگزین	تقاضا و بازارهای مقصد

منبع: جمع‌بندی تحلیلی گزارش بر پایه منابع رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه و بانک مرکزی جمهوری ترکیه.

شوک انرژی؛ مهم‌تر از یک عامل مقطعی

بر اساس بررسی منتشرشده از سوی بانک مرکزی جمهوری ترکیه، این نهاد در بررسی تحولات نیمه نخست ۲۰۲۶ تأکید کرده است که اثر فوری تحولات ژئوپلیتیکی ابتدا در بازار انرژی دیده شد. بر اساس این بررسی، میانگین قیمت نفت برنت در سه‌ماهه دوم نسبت به سال قبل ۵۵٫۲ درصد و قیمت گاز طبیعی ۲۸٫۲ درصد افزایش یافت. با این حال، همین منبع نشان می‌دهد که با وجود افزایش قابل‌توجه هزینه انرژی، صادرات ترکیه در سه‌ماهه دوم همچنان قوی ماند و تراز تجارت خارجی بهبود یافت. بنابراین، شوک انرژی را باید یک عامل افزایش‌دهنده هزینه و ریسک دانست، نه عاملی که به‌تنهایی مسیر صادرات ترکیه را تعیین می‌کند.

در همین چارچوب، تنگه هرمز در گزارش باید به‌عنوان «کانال انتقال شوک انرژی» دیده شود، نه موضوعی مستقل از تجارت. هر اختلال در عرضه یا حمل انرژی می‌تواند با تأخیر به قیمت مواد اولیه، پتروشیمی، کود، حمل‌ونقل و در نهایت قیمت کالاهای صادراتی منتقل شود. وزارت تجارت ترکیه نیز در اظهارات مربوط به عملکرد

ماه‌های میانی سال ۲۰۲۶ از افزایش هزینه‌های انرژی، محصولات پتروشیمی، کود و برخی نهاده‌های صنعتی و کشاورزی و بروز مشکلات عرضه و تأمین سخن گفته است.

مرز ایران و ترکیه؛ نقطه حساس تاب‌آوری تجارت

برای روابط دو کشور، مهم‌ترین پرسش صرفاً این نیست که «مرز باز است یا بسته»؛ بلکه باید ظرفیت عبور بار، زمان توقف، نظم حرکت کامیون‌ها، هزینه‌های حمل و بیمه و امکان پیش‌بینی زمان تحویل را نیز در نظر گرفت. وزارت تجارت ترکیه در ۲ مارس ۲۰۲۶ اعلام کرد که عبور بار تجاری در گذرگاه‌های گوربولاک، کاپیکوی و اسندره به‌صورت کنترل‌شده ادامه داشته است. همچنین در بازدید ۲ آوریل از کاپیکوی، وزارت تجارت ترکیه وضعیت حمل بار جاده‌ای و ریلی را بدون اختلال عمده توصیف کرد. این داده‌ها نشان می‌دهد که در مقطع بررسی‌شده، مرز زمینی ایران و ترکیه در برابر شوک منطقه‌ای کاملاً متوقف نشده بود؛ بنابراین ریسک اصلی می‌تواند بیشتر در افزایش هزینه، زمان و عدم قطعیت عملیات تجاری ظاهر شود.

تأمین مالی، نرخ ارز و هزینه انجام معامله

یکی از نکات مهمی که در تحلیل تحولات منطقه‌ای و تجارت نباید نادیده گرفته شود، تفاوت میان «توان تولید» و «توان انجام معامله» است. در نظرسنجی رسمی وزارت تجارت ترکیه برای سه‌ماهه نخست ۲۰۲۶، ۸۳٫۹ درصد از بنگاه‌های صادرکننده، هزینه بالای تأمین مالی را از مشکلات صادرات اعلام کرده‌اند؛ اثر منفی نرخ ارز ۷۸٫۲ درصد، هزینه بالای لجستیک ۷۶٫۵ درصد، قیمت بالای مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای ۷۲٫۳ درصد و هزینه بالای انرژی ۷۱٫۷ درصد گزارش شده است. این ارقام نشان می‌دهد که تحولات منطقه‌ای وارد محیطی شده‌اند که صادرکنندگان پیش از آن نیز با محدودیت‌های هزینه‌ای و مالی مواجه بوده‌اند.

برای تجارت ایران و ترکیه، این موضوع اهمیت مضاعف دارد؛ زیرا هر افزایش در هزینه سرمایه، زمان تسویه یا ریسک طرف معامله می‌تواند حاشیه سود معاملات کم‌حاشیه را کاهش دهد. بنابراین در ارزیابی آثار تحولات منطقه‌ای، علاوه بر ارزش دلاری صادرات و واردات، باید «هزینه انجام معامله» و «زمان انجام معامله» نیز به‌عنوان متغیرهای مهم در نظر گرفته شوند.

افت صادرات به ایران در بستر تجارت دوجانبه

برای قرار دادن افت ماه مارس در چارچوب ساختاری تجارت دوجانبه، داده‌های رسمی وزارت امور خارجه ترکیه بر پایه آمار TÜİK نشان می‌دهد که تجارت کالا میان دو کشور در سال ۲۰۲۵ حدود ۵٫۵ میلیارد دلار بوده است؛ صادرات ترکیه به ایران ۳٫۰ میلیارد دلار و واردات ترکیه از ایران ۲٫۵ میلیارد دلار ثبت شده است. این ارقام سالانه،

در کنار افت ۴۱ درصدی صادرات ترکیه به ایران در مارس ۲۰۲۶، نشان می‌دهد که باید میان یک شوک ماهانه و اندازه ساختاری بازار دو کشور تمایز قائل شد.

جدول ۵ - تجارت کالایی ایران و ترکیه، ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۵

سال	صادرات ترکیه به ایران	واردات ترکیه از ایران	حجم تجارت
۲۰۲۲	۳,۰۷ میلیارد دلار	۳,۳۵ میلیارد دلار	۶,۴۲ میلیارد دلار
۲۰۲۳	۳,۲۲ میلیارد دلار	۲,۱۸ میلیارد دلار	۵,۴۰ میلیارد دلار
۲۰۲۴	۳,۲۳ میلیارد دلار	۲,۴۵ میلیارد دلار	۵,۶۸ میلیارد دلار
۲۰۲۵	۳,۰۰ میلیارد دلار	۲,۵۰ میلیارد دلار	۵,۵۰ میلیارد دلار

منبع: وزارت امور خارجه جمهوری ترکیه، بر پایه آمار TÜİK.

برای تحلیل افت ۴۱ درصدی صادرات ترکیه به ایران، باید میان «درصد تغییر ماهانه» و «اندازه کل تجارت دوجانبه» تمایز گذاشت. ارقام ساختاری تجارت ایران و ترکیه باید بر اساس سال مرجع صریح منبع رسمی خوانده شوند؛ تاریخ انتشار یک پروفایل کشوری به‌تنهایی به معنای سال مرجع همه داده‌های آن نیست. بنابراین، افت ۴۱ درصدی صادرات ترکیه به ایران در مارس ۲۰۲۶ از نظر روابط دوجانبه معنادار است، اما برای سنجش اثر آن بر کل تجارت خارجی ترکیه باید در کنار اندازه بازار ایران و سایر بازارهای منطقه‌ای تحلیل شود.

تغییر جغرافیای تقاضا و بازارهای جایگزین

یکی از نکات مهم در ارزیابی آثار میان‌مدت تحولات منطقه‌ای این است که کاهش صادرات به خاورمیانه لزوماً به معنای کاهش هم‌اندازه صادرات کل ترکیه نیست. در یک تحلیل رسمی بانک مرکزی جمهوری ترکیه، با وجود افت صادرات به خاورمیانه، افزایش صادرات به آفریقا، اتحادیه اروپا و آمریکای شمالی بخشی از این کاهش را جبران کرده است. این یافته برای تجارت ایران و ترکیه مهم است: بخشی از فشار می‌تواند از طریق جابه‌جایی مقصدهای صادراتی و تغییر ترکیب بازارها جذب شود، در حالی که در برخی بازارهای منطقه‌ای نیز رقابت صادرکنندگان ترکیه برای سهم بازار ممکن است افزایش یابد.

در نتیجه، بهتر است در ادامه رصد روابط ایران و ترکیه، تنها «درصد افت صادرات ترکیه به ایران» دنبال نشود؛ بلکه تغییر مقصدهای صادراتی ترکیه، گروه‌های کالایی در حال رشد یا کاهش، و تغییر سهم بازارهای جایگزین نیز بررسی شود. این رویکرد می‌تواند مشخص کند که افت مارس یک شوک کوتاه‌مدت بوده یا به تغییر پایدار در الگوی تجارت منطقه‌ای منجر می‌شود.

تاب آوری تجارت ترکیه؛ چرا نباید مارس را به کل سال تعمیم داد؟

بر اساس داده‌های رسمی وزارت تجارت جمهوری ترکیه، داده‌های ماه‌های بعد از مارس این نکته را تقویت می‌کنند. صادرات ترکیه در ژوئن ۲۰۲۶ به ۲۴,۹۴ میلیارد دلار، در ژوئیه به ۲۵,۶۲۱ میلیارد دلار و در اوت به ۲۳,۴۶۷ میلیارد دلار رسید؛ در اوت نیز صادرات نسبت به سال قبل ۸,۱ درصد افزایش یافت و صادرات تجمعی ژانویه تا اوت به ۱۸۵ میلیارد و ۶ میلیون دلار رسید. بنابراین، شواهد موجود از یک افت خطی و پایدار در کل سال حمایت نمی‌کنند. در عین حال، بازگشت صادرات به مسیر رشد به معنی از بین رفتن ریسک‌های انرژی، لجستیک، تقاضای منطقه‌ای و تأمین مالی نیست؛ بلکه نشان می‌دهد اقتصاد و صادرکنندگان ترکیه توانسته‌اند بخشی از شوک را از طریق بازارهای دیگر، تعدیل هزینه‌ها و سازگاری زنجیره تأمین جذب کنند.

ملاحظات مرتبط با تجارت ایران و ترکیه

با توجه به تحولات تجارت خارجی ترکیه و آثار تحولات منطقه‌ای بر هزینه‌ها، مسیرهای حمل‌ونقل و تقاضای بازار، چند موضوع برای رصد مستمر در روابط تجاری ایران و ترکیه اهمیت ویژه دارد:

• وضعیت گذرگاه‌های مرزی و حمل‌ونقل زمینی:

هرگونه تغییر در زمان توقف کامیون‌ها، ظرفیت پذیرش مرزها، هزینه حمل، وضعیت سوخت، بیمه و مقررات ترانزیتی، می‌تواند مستقیماً بر قیمت تمام‌شده و زمان تحویل کالا اثر بگذارد.

• تغییر در ترکیب کالاهای مبادله‌ای:

از منظر نظری و با توجه به ماهیت تقاضا، کالاهای ضروری، مواد غذایی، دارو، مواد اولیه، محصولات شیمیایی، نهاده‌های تولید و قطعات یدکی می‌توانند پایداری بیشتری نسبت به برخی کالاهای مصرفی غیرضروری داشته باشند. بررسی روند این گروه‌ها، تصویری دقیق‌تر از بخش‌های آسیب‌پذیر و بخش‌های دارای ظرفیت تداوم تجارت ارائه می‌دهد؛ با این حال، این فرض باید با داده‌های تفصیلی تجارت دوجانبه آزمون شود.

• هزینه‌های لجستیکی و بیمه‌ای:

افزایش قیمت انرژی، ناپایداری در مسیرهای منطقه‌ای و رشد ریسک حمل‌ونقل، می‌تواند کرایه حمل، حق بیمه بار و هزینه تأمین مالی تجارت را افزایش دهد. این موضوع برای کالاهای کم‌حاشیه سود یا کالاهای حساس به زمان تحویل اهمیت بیشتری دارد.

• وضعیت پرداخت و تأمین مالی تجارت:

در شرایط تنش، بانک‌ها، صرافی‌ها، بیمه‌گران و شرکت‌های حمل‌ونقل معمولاً با احتیاط بیشتری عمل می‌کنند. در نتیجه، زمان و هزینه تسویه معاملات، دریافت تضمین و پوشش اعتباری می‌تواند افزایش یابد.

• مسیرهای حمل جایگزین:

وابستگی به یک مسیر یا یک گذرگاه مرزی، آسیب‌پذیری تجارت را افزایش می‌دهد. ارزیابی ظرفیت مسیرهای جاده‌ای، ریلی، دریایی و ترکیبی، برای مدیریت ریسک زنجیره تأمین دو کشور اهمیت دارد.

• بازارهای ثالث:

کاهش صادرات ترکیه به برخی بازارهای منطقه‌ای می‌تواند در پاره‌ای از بخش‌ها رقابت برای بازارهای ثالث را افزایش دهد. در مقابل، اختلال در تأمین کالا یا مسیرهای سنتی، ممکن است فرصت‌هایی برای تأمین جایگزین، همکاری تولیدی یا عرضه مشترک میان بنگاه‌های ایرانی و ترک ایجاد کند.

• قراردادهای تجاری و مدیریت ریسک:

در فضای ناپایدار، موضوعاتی مانند تعدیل قیمت، تغییر هزینه حمل، زمان تحویل، بیمه، نحوه تسویه و شرایط فورس‌ماژور در قراردادهای تجاری اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. شفاف‌سازی این موارد می‌تواند احتمال اختلاف و زیان طرفین را کاهش دهد.

ماتریس ریسک و فرصت

اولویت اقدام	قابلیت مدیریت	سطح اثر	موضوع
فوری	متوسط تا بالا	بالا	اختلال مرزی و افزایش زمان عبور
فوری / کوتاه مدت	متوسط	بالا	افزایش هزینه انرژی و حمل
کوتاه مدت	متوسط	متوسط تا بالا	تأمین مالی و پرداخت
میان مدت	بالا از مسیر تنوع بازار	متوسط	کاهش تقاضای برخی بازارهای منطقه‌ای
راهبردی	بالا	فرصت بالا	تقویت مسیر زمینی ایران و ترکیه
میان مدت	متوسط تا بالا	فرصت بالا	همکاری در زنجیره تأمین و بازارهای ثالث

منبع: جمع‌بندی تحلیلی گزارش؛ سطوح اثر، قابلیت مدیریت و اولویت اقدام در این جدول، ارزیابی کیفی و مبتنی بر شواهد و یافته‌های گزارش است و امتیاز عددی یا احتمال آماری را نشان نمی‌دهد.

این ماتریس، جمع‌بندی تحلیلی گزارش برای اولویت‌بندی کیفی ریسک‌ها و فرصت‌های تجارت ایران و ترکیه است و به‌عنوان پیش‌بینی قطعی یا برآورد عددی احتمال وقوع تلقی نمی‌شود.

سناریوهای پیش‌رو و اولویت‌های اجرایی

برای استفاده سیاستی از یافته‌های گزارش، می‌توان سه سناریوی تحلیلی را از یکدیگر تفکیک کرد. این سناریوها پیش‌بینی قطعی نیستند، بلکه چارچوبی برای رصد ریسک و تصمیم‌گیری‌اند.

سناریوی نخست - کاهش تنش: در صورت کاهش نااطمینانی‌های منطقه‌ای، انتظار می‌رود فشار بر هزینه‌های حمل، بیمه و انرژی کاهش یابد و قابلیت پیش‌بینی تجارت افزایش پیدا کند. در این وضعیت، رصد بازگشت تقاضا و سرعت عادی‌شدن جریان‌های تجاری اهمیت دارد.

سناریوی دوم - تداوم نااطمینانی: در صورت استمرار وضعیت مبهم، ممکن است هزینه‌های لجستیک، زمان تحویل، ریسک بیمه و احتیاط در تأمین مالی در سطح بالاتری باقی بماند. در این شرایط، تنوع مسیرها و پایش مستمر مرزها و هزینه‌های معامله اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

سناریوی سوم - تشدید اختلالات: در صورت گسترش اختلال در انرژی، حمل‌ونقل یا مسیرهای منطقه ای، فشار بر زنجیره تأمین و هزینه تجارت می‌تواند افزایش یابد. در این وضعیت، فعالان اقتصادی و نهادهای مرتبط باید بر مسیرهای جایگزین، کالاهای حساس، ظرفیت مرزها و سازوکارهای مدیریت ریسک تمرکز بیشتری داشته باشند.

بر پایه یافته‌های این گزارش، اولویت اجرایی اصلی باید ایجاد یک نظام پایش منظم برای روابط تجاری ایران و ترکیه باشد که در کنار ارزش صادرات و واردات، شاخص‌هایی مانند زمان عبور از مرز، هزینه حمل، هزینه بیمه، زمان تسویه، وضعیت مسیرهای جایگزین و تغییر ترکیب کالاهای مبادله‌ای را نیز دنبال کند. این پیشنهادها از یافته‌های همین گزارش استخراج شده‌اند و به‌عنوان توصیه‌های اجرایی، از داده‌های آماری و تحلیل علی قطعی تفکیک می‌شوند.

توصیه‌های اجرایی

برای اتاق‌های بازرگانی و تشکل‌های تجاری: یک «داشبورد پایش تجارت ایران - ترکیه» ایجاد شود که علاوه بر ارزش صادرات و واردات، زمان عبور مرزی، هزینه حمل، حق بیمه، زمان تسویه، ظرفیت گذرگاه‌ها، وضعیت مسیرهای جایگزین و تغییر ترکیب کالاهای مبادله‌ای را به‌صورت منظم ثبت کند.

برای فعالان اقتصادی: در قراردادهای جدید، سازوکار تعدیل قیمت، تغییر هزینه حمل و بیمه، زمان تحویل، نحوه تسویه، مسئولیت طرفین در اختلال مسیر و شروط فورس‌ماژور به‌صورت روشن درج شود.

برای صادرکنندگان و واردکنندگان: وابستگی به یک مسیر، یک تأمین‌کننده یا یک بازار مقصد کاهش یابد و برای کالاهای حساس به زمان، مسیرهای جایگزین جاده‌ای، ریلی، دریایی یا ترکیبی از قبل شناسایی و ارزیابی شوند.

برای سیاست‌گذاری تجاری و همکاری‌های نهادی: گفت‌وگوی منظم میان نهادهای تجاری دو کشور درباره ظرفیت مرزها، تسهیل رویه‌های گمرکی، مدیریت صف کامیون‌ها، بیمه و پرداخت‌های تجاری در دوره های پرریسک تقویت شود.

برای تحلیل بازار: کاهش صادرات ترکیه به یک بازار مشخص نباید به تنهایی به عنوان فرصت تلقی شود؛

بلکه باید همزمان تغییر مقصدهای جایگزین ترکیه، تغییر ترکیب کالاها و رفتار رقبای منطقه‌ای بررسی شود تا فرصت‌های واقعی از صرفاً جابه‌جایی آماری بازار تفکیک شوند.

این توصیه‌ها پیش‌بینی قطعی نیستند؛ بلکه بر مبنای یافته‌های گزارش و با هدف کاهش آسیب‌پذیری عملیاتی و افزایش قابلیت پیش‌بینی تجارت ارائه شده‌اند.

جمع‌بندی

آمار مارس ۲۰۲۶ نشان می‌دهد تجارت خارجی ترکیه تحت فشار همزمان کاهش صادرات و افزایش واردات قرار گرفته است. کاهش ۶,۴ درصدی صادرات، رشد ۸,۴ درصدی واردات و افزایش کسری تجاری به ۱۱,۲۶۳ میلیارد دلار، بیانگر تضعیف کوتاه‌مدت عملکرد تجاری ترکیه در مقایسه با ماه مشابه سال قبل است.

در سطح منطقه‌ای، طبق ارزیابی و داده‌های منتشرشده از سوی اتحادیه صادرکنندگان ترکیه (TİM)، کاهش ۳۷ درصدی صادرات ترکیه به کشورهای خلیج فارس و افت ۴۱ درصدی صادرات به ایران با تحولات منطقه‌ای و نااطمینانی‌های ناشی از آن همزمان بوده و افزایش هزینه‌های حمل‌ونقل و بیمه، ریسک قراردادهای و دشواری‌های زنجیره تأمین از کانال‌های مهم اثرگذاری بر مبادلات تجاری به‌شمار می‌آیند.

با این حال، تبیین کاهش صادرات ترکیه صرفاً با تحولات منطقه‌ای کامل نیست. تعطیلات و اثر تقویمی، کاهش صادرات مصنوعات طلا، رشد هزینه انرژی و مواد اولیه، دشواری تأمین مالی و کاهش رقابت‌پذیری صادرکنندگان ترک نیز در این روند نقش داشته‌اند.

برای تجارت ایران و ترکیه، استمرار تحولات منطقه‌ای می‌تواند بر هزینه حمل‌ونقل، وضعیت گذرگاه‌های مرزی، شرایط پرداخت، امکان تحویل به‌موقع کالا و ترکیب تقاضای بازار اثر بگذارد. در نتیجه، پایش مستمر وضعیت مرزها، حمل‌ونقل، بیمه، تأمین مالی و تغییرات کالاهای مبادله‌ای، برای ارزیابی دقیق آثار تحولات جاری بر تجارت دوجانبه ضروری است. همچنین، داده‌های رسمی نشان می‌دهد که تاب‌آوری مسیرهای زمینی و امکان جابه‌جایی بخشی از تقاضا به بازارهای دیگر می‌تواند شدت اثر شوک را تعدیل کند؛ با این حال، هزینه تأمین مالی، لجستیک و انرژی همچنان متغیرهای کلیدی باقی می‌مانند.

همچنین، داده‌های ماهانه برای شناسایی شوک‌های کوتاه‌مدت مناسب‌اند، اما به تنهایی برای اثبات تغییرات ساختاری یا رابطه علی کافی نیستند. به همین دلیل، نتیجه‌گیری‌های بلندمدت گزارش با احتیاط و در کنار داده‌های تجمعی، شاخص‌های قیمتی و شواهد نهادی ارائه شده‌اند.

محدودیت‌های گزارش

این گزارش بر داده‌های رسمی در دسترس تا شهریور ۱۴۰۵ تکیه دارد؛ برخی داده‌های ماهانه ممکن است بعداً بازبینی شوند و برای تجارت دوجانبه نیز در همه موارد داده ماهانه تفصیلی هم‌سطح با آمار کل تجارت در دسترس نیست؛ بنابراین، در بخش به‌روزشده ۲۰۲۶، برای سنجش روند کلی تجارت از آمار کل تجارت خارجی ترکیه و برای تجارت دوجانبه از داده‌های رسمی در دسترس استفاده شده است. همچنین، هم‌زمانی تحولات ژئوپلیتیکی با عوامل تقویمی، قیمتی، تقاضایی و مالی، نسبت‌دادن تغییرات تجارت به یک علت واحد را محدود می‌کند؛ بنابراین نتایج گزارش ارزیابی تحلیلی مبتنی بر شواهد موجود است، نه برآورد علی قطعی یا پیش‌بینی قطعی.

یادداشت روش‌شناختی و کنترل آماری

۱. سلسله‌مراتب منابع آماری در این گزارش روشن است: برای هر ادعای آماری، منبع رسمی درج شده در همان بخش مبنای تفسیر است؛ وزارت تجارت ترکیه مبنای اصلی اطلاعاتی‌های ماهانه و TÜİK منبع کنترل متقاطع و آمار تفصیلی نظام تجارت عمومی است. در موارد اختلاف جزئی میان دو منبع رسمی، رقم و روش منبع مبنا در همان بخش صریحاً مشخص شده است.
۲. ارقام مارس، ژوئن، ژوئیه و اوت ۲۰۲۶ با اطلاعاتی‌های رسمی ماهانه کنترل شده‌اند. در موارد تفاوت جزئی میان منابع رسمی، تفاوت به‌عنوان اختلاف روش/ زمان انتشار یا بازبینی احتمالی ثبت شده و از ادغام دو سری آماری متفاوت پرهیز شده است.
۳. داده‌های ماهانه و تجمعی دو سطح متفاوت از تحلیل‌اند: داده ماهانه برای سنجش شوک کوتاه‌مدت و داده تجمعی برای ارزیابی روند سال استفاده می‌شود.
۴. تاریخ انتشار یک پروفایل کشوری الزاماً سال مرجع همه داده‌های داخل آن نیست؛ بنابراین سال مرجع هر رقم باید جداگانه خوانده شود.
۵. عبارت‌های تحلیلی مانند «می‌تواند» و «احتمال دارد» در این گزارش، تحلیل نویسنده‌اند و نباید با آمار یا موضع رسمی یکسان تلقی شوند.
۶. قاعده ارجاع درون‌متنی: هر جا رقم، درصد، رتبه، شاخص یا ادعای قابل‌سنجش در متن آمده است، تا حد امکان نام نهاد یا منبع در همان جمله یا پاراگراف ذکر شده است. فهرست کامل مشخصات منابع در بخش «منابع و مراجع» آمده است.

جدول تکمیلی ۱ - روند ماهانه منتخب تجارت خارجی ترکیه در سال ۲۰۲۶

تغییر صادرات نسبت به سال قبل	واردات	صادرات	دوره
۶,۴٪ کاهش	۳۳,۱۸۱ میلیارد دلار	۲۱,۹۱۸ میلیارد دلار	مارس ۲۰۲۶
۲۱,۹٪ افزایش	۳۵,۳۱۹ میلیارد دلار	۲۴,۹۴۰ میلیارد دلار	ژوئن ۲۰۲۶
۲,۹٪ افزایش	۳۲,۹۸۹ میلیارد دلار	۲۵,۶۲۱ میلیارد دلار	ژوئیه ۲۰۲۶
۸,۱٪ افزایش	۲۸,۷۰۶ میلیارد دلار	۲۳,۴۶۷ میلیارد دلار	اوت ۲۰۲۶

منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه؛ اطلاعاتیهای رسمی تجارت خارجی مارس، ژوئن، ژوئیه و اوت ۲۰۲۶. ارقام بر حسب دلار آمریکا و تغییرات نسبت به ماه مشابه سال قبل است.

جدول تکمیلی ۲ - عملکرد تجمعی تجارت خارجی ترکیه در سال ۲۰۲۶

تغییر صادرات نسبت به سال قبل	واردات	صادرات	دوره
۴,۰٪ افزایش	۲۵۰,۷۹۱ میلیارد دلار	۱۸۵ میلیارد و ۶ میلیون دلار	ژانویه تا اوت ۲۰۲۶

منبع: وزارت تجارت جمهوری ترکیه، داده‌های رسمی اوت ۲۰۲۶. داده تجمعی است و نباید مستقیماً با یک ماه منفرد مقایسه شود.

منابع و مراجع

1. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Data - March 2026. 2 April 2026. Official source.
2. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Monthly Foreign Trade Data Bulletin - March 2026. Official source.
3. Türkiye Exporters Assembly (TİM). Türkiye' s March Exports Reached USD 21.9 Billion. 3 April 2026. Official source.
4. Turkish Statistical Institute (TÜİK). Foreign Trade Statistics - March 2026. May 2026. Prepared in cooperation with the Ministry of Trade. Official source.
5. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Data - June 2026. 3 July 2026. Official source.
6. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Data - July 2026. 3 August 2026. Official source.
7. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Data - August 2026. 3 September 2026. Official source.
8. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Expectations Survey - Q3 2026. 9 July 2026. Official source.
9. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Foreign Trade Expectations Survey - Q1 2026. Official source.
10. Central Bank of the Republic of Türkiye (CBRT). How Have Geopolitical Developments Shaped Foreign Trade? 6 July 2026. Official source.
11. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Daily Passenger Crossings Suspended at Customs Gates on the Türkiye-Iran Border. 2 March 2026. Official source.
12. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Minister of Trade Ömer Bolat Inspects Kapıköy Customs Gate. 2 April 2026. Official source.
13. Republic of Türkiye, Ministry of Trade. Monthly Foreign Trade Statistics Tables / Foreign Trade Statistics. 2026. Official source.
14. Turkish Statistical Institute (TÜİK). Foreign Trade Indices - March 2026. May 2026. Official source.
15. Central Bank of the Republic of Türkiye (CBRT). Summary of the Monetary Policy Committee Meeting - 14 March 2026. 18 March 2026. Official source.
16. Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs. Türkiye-Iran Economic and Trade Relations. Official source.

17. Presidency of the Republic of Türkiye, Strategy and Budget Office. Foreign Trade Data - March 2026 and Current Account Balance Data - March 2026. Official source.